

Мачача Тетяна Святославівна –

старший науковий співробітник відділу технологічної освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, автор понад 70 публікацій.

e-mail: tmachacha@ukr.net

Юрженко Володимир Васильович –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

e-mail: v_iurzhenko@ukr.net

**Стрижова
Тетяна
Володимирівна –**

учитель-методист, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель трудового навчання загальноосвітньої школи I-III ст № 10 Новокаховської міської ради.

e-mail: strizhoway1@gmail.com

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЧИННОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З «ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ» ДЛЯ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

DIDACTIC AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF CURRENT EDUCATIONAL PROGRAM FOR "LABOR EDUCATION" FOR THE BASIC SCHOOL

У статті розкриваються ризики для розвитку освітньої галузі «Технології» чинної навчальної програми з трудового навчання для 5–9 класів, яка впроваджена в загальноосвітні навчальні заклади України в 2017–2018 навчальному році.

Аналізується відображення змісту трудового навчання в чинній навчальній програмі, її структура та компетентнісний потенціал. В основу її критичного осмислення покладені історичні приклади використання предметної системи Отто Саломона і врахування невдалих спроб реалізації об'єктно-явищної парадигми комплексного методу навчання у 20-ті роки минулого століття й у наш час.

Спираючись на науково-теоретичні й методичні позиції розглядаються комплексні проблеми реформування змісту технологічної освіти, проблема відсутності загальнодидактичних і предметних дидактичних принципів змістового наповнення у чинній програмі, руйнівний характер впровадження не вивірених рішень, порушення процедури впровадження нового змісту в педагогічну практику, пропонуються шляхи вирішення визначених проблем.

Ключові слова: нова навчальна програма, зміст та процес навчання предмета «Трудове навчання», дидактичні принципи, проблеми та їх вирішення.

The article reveals the problems of the process of development and implementation of a new, already valid curriculum on labor education for 5-9 classes, which is fully implemented in the general educational institutions of Ukraine in the 2017-2018 academic year. On the basis of scientific analysis, the causes and consequences of neglect of the current program, its threats for the development of the educational branch "Technologies" are determined.

The reflection of the content of labor training in the current curriculum, its structure and competence potential, shortcomings that were evident even during its development and have already appeared in the process of its introduction into pedagogical practice are scientifically balanced and consistently analyzed. Reviews of scientists, pedagogues-practitioners, methodological associations of labor training teachers, parents, and the public, which are published at conferences, in scientific articles, mass media, as well as in social networks are analyzed.

The critical comprehension of the current curriculum for labor training for 5-9 classes is based on historical examples of the use of the objective system of Otto Salomon and the unsuccessful attempts to implement the object phenomenal paradigm of a complex teaching method in the 20 years of the last century and nowadays.

Relying on the scientific, theoretical and methodological positions, the complex problems of reforming the content of technological education are considered, as well as the problem of the lack of general didactic and substantive didactic principles of content in the current program, the destructive nature of the implementation of

unverified decisions, violations of the procedure of introducing new content into pedagogical practice, and ways of solving certain problems are proposed.

Key words: new curriculum, content and process of the subject "Labor training", didactic principles, problems, problem solving

У 2017–2018 навчальному році в усі загальноосвітні навчальні заклади України впроваджено навчальну програму з трудового навчання для 5–9 класів з кардинально новим змістом, хоча, ця програма затверджена наказом МОН України від 07. 06. 2017 № 804, в якому зазначено лише про її оновлення. Щоб набути статусу нової програми, вона повинна була пройти відповідну процедуру впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів у комплексі з навчально-методичним забезпеченням. На превеликий жаль, сталося по-іншому – програму впровадили, а вже потім почали вести мову про потребу в зміні навчально-методичного забезпечення, обладнання, підготовки вчителів тощо [3].

Українська школа отримала навчальну програму, яка не має належного навчально-методичного забезпечення. А ті підручники для 5–9 класів, які пройшли процедуру конкурсного відбору і були створені за останні п'ять років на замовлення МОН України, вже не дійсні як підручники, бо не відповідають чинній навчальній програмі. Вражає те, що вісім підручників з трудового навчання (чотири з технічних і чотири з обслуговуючих видів праці) для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів, що видані у 2017 році величезними накладками, жодного навчального року так і не використовувалися в школі, не виконали свою функцію. А на них витрачено величезні державні кошти!

Окрім того, чинна навчальна програма з трудового навчання для 5–9 класів була розроблена у невиправдано стислі строки та прийнята з порушеннями процедури, визначеної МОН України, оскільки вона була оприлюднена не на платформі EdEra, а на сторінці соціальної мережі «Facebook» уже після офіційного завершення обговорення оновлених програм.

Питання про порушення процедури оновлення програм розглядалося на велелюдному Всеукраїнському науково-практичному форумі «Трудове навчання у контексті проекту «Нова українська школа» 15 травня 2017 року. Зокрема в резолюції цього форуму зауважено: «У рамках Форуму здійснено

експертизу проекту програми з трудового навчання для учнів 5–9 класів, яка була оприлюднена на сторінці соціальної мережі «Facebook» 10 квітня 2017 року, що порушує порядок надання та подальшого громадського обговорення оновлення програм, визначений МОН України. Ця програма суттєво відрізняється від оновленої програми, що обговорювалася на платформі EdEra, відповідно до графіку МОН України до 2 квітня цього ж року». Першим пунктом рішення Форуму є: «1. Проект програми з трудового навчання для учнів 5–9 класів, який оприлюднений на сторінці соціальної мережі «Facebook» 10 квітня 2017 року, вважати таким, що потребує доопрацювання, експериментальної перевірки та апробації з метою визначення її ефективності на уроках трудового навчання у 5–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів» [11, с. 2]. До того ж, громадські організації, вчителі й батьки також надсилали і продовжують надсилати численні колективні й одноосібні листи в міністерство, в яких зазначають проблеми, пов'язані з цією навчальною програмою.

Постає питання, який же кардинально новий зміст трудового навчання отримала відразу вся основна школа навчальних закладів України без наукового обґрунтування ідей, попередньої апробації, експериментальної перевірки, навчально-методичного забезпечення, належної процедури впровадження? Наукового обґрунтування позицій авторів чинної програми у наукових публікаціях нами не виявлено.

Метою статті є визначення відповідності чинної навчальної програми з трудового навчання для 5–9 класів сучасним завданням дидактики технологічної освіти. Здійснити аналіз її змісту та результатів впровадження в практику роботи шкіл у 2017–2018 навчальному році, виявити і науково пояснити її прогалини й ризики для предмета «Трудове навчання» та технологічної освітньої галузі в цілому, а також запропонувати шляхи вирішення визначених проблем.

Відображення змісту предмета в чинній навчальній програмі

Аналіз тлумачення поняття «навчальна програма» з різних джерел показав, що в існуючих визначеннях спільним є те, що це нормативний документ, який визначає зміст предмета навчання, його тематику, загальний обсяг навчального навантаження, вимоги, критерії оцінювання результатів навчання, а також

порядок вивчення і викладання певного навчального предмета чи його розділу [8, с. 256; 10, с. 636; 16].

З огляду на зміст чинної навчальної програми з трудового навчання для учнів 5–9 класів стає очевидним, що її автори тлумачать поняття «навчальної програми» зовсім по-іншому, бо в ній відсутнє цілісне й системне відображення предметного змісту навчання, логічно структуроване й послідовне викладення навчальних тем, ускладнення їх з класу в клас відповідно до вікових особливостей учнів, як цього вимагають загальнодидактичні принципи системності, послідовності і наступності, врахування вікових особливостей [1, с. 143; 5, с. 85; 4, с. 21].

Неврахування принципу системності як базового дидактичного принципу створює прецедент – чинна програма не надає можливості для визначення змісту предмета. За нею практично неможливо сформулювати підручники, що унеможлиблює ефективність формування ключових і предметної проектно-технологічної компетентностей.

Натомість у програмі присутній доволі широкий, неапробований, розкиданий по тексту, набір орієнтирів – цільових й змістових: компоненти предметної проектно-технологічної компетентності; орієнтири чотирьох наскрізних змістових ліній; очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів; орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів; перелік основних технологій [9].

Навчальна програма пропонує вчителю самостійно сформулювати зміст компетентнісного орієнтованого трудового навчання, спираючись на означений у ній набір орієнтирів. А чи посилене таке завдання для вчителів трудового навчання? Адже очікувані результати – ключові й предметна проектно-технологічна компетентності все-таки системно формуються не за орієнтирами, а на відповідному навчальному матеріалі, у відповідному навчальному середовищі.

Отже, відповідальність за добір предметного навчального матеріалу нині повністю покладено на вчителя: «Шлях досягнення результатів визначає учитель відповідно до матеріально-технічних можливостей шкільної майстерні, інтересів

і здібностей учнів, фахової підготовки самого учителя» [9, с. 10]. «Вивчення теоретичного матеріалу, технічних понять, а також формування відповідних умінь і навичок відбувається у послідовності, яку вчитель визначає на власний розсуд, з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей учнів, відповідно до очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та залежно від обраних технологій» [9, с. 12].

Дослідження зарубіжного досвіду, а також положення Закону України «Про освіту» [2] показують, що, дійсно, вчителю надається можливість самому розробляти навчальну програму, зміст предмета навчання, який дає змогу успішно досягати очікуваних результатів, проте така програма має відповідати певним вимогам, в ній повинна бути відображена авторська методична система. За словами польських колег таку можливість використовує не більше 5% учителів цієї країни, окрім того ці вчителі мають значне матеріальне заохочення та додаткові ресурси для реалізації власних концептуальних ідей – матеріальні й часові. Отже, в тамтешнього учителя завжди є вибір – розробити власну навчальну програму або працювати за однією з чинних програм з чітко визначеним змістом предмета навчання. Чи є такий вибір в українського вчителя трудового навчання? Вибору в нього немає.

Зважаючи на стан викладання предмета «Трудове навчання» [7], не важко спрогнозувати ефективність його процесу та якість результатів навчання за чинною навчальною програмою у переважній кількості українських шкіл, спрогнозувати, як ця програма вплине на подальшу долю предмета. Адже більшість учителів, які на сьогодні викладають цей предмет – це вчителі-сумісники та молоді вчителі, які потребують належної фахової підготовки і досвіду, навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення, створення належних умов перш за все для реалізації їхньої творчості в організації компетентнісного трудового навчання, а відтак і для реалізації творчого потенціалу кожного учня у проектно-технологічній діяльності, в партнерській взаємодії з іншими.

Стан із трудовим навчанням ускладнений тим, що вчитель залишився без підручників, а в переважній кількості шкіл України відсутнє матеріально-

технічне забезпечення предмета «Трудове навчання», зокрема відсутні шкільні майстерні для технічних і обслуговуючих видів діяльності, а подекуди відсутні й окремі приміщення для проведення уроків. А ті майстерні, що ще збереглися на сьогодні в абсолютній більшості не відповідають сучасним вимогам. Тобто нагальною проблемою в процесі реалізації чинної навчальної програми з трудового навчання для 5–9 класів є забезпечення відповідної підготовки вчителя та створення навчального середовища для проектування, виготовлення і презентації об'єктів праці.

Як показує практика впровадження нової програми, за відсутністю належного кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення предмета «Трудове навчання» в основній школі, а також достатньої кількості навчальних годин на реалізацію його змісту (у 7, 8 і 9 класах – по одній навчальній годині) значно понижує його значущість у системі шкільної освіти. На заняттях трудового навчання в основній школі за чинною програмою учні іноді займаються видами діяльності, які не властиві їхнім віковим особливостям та не відповідають вимогам трудового навчання – декупажем, оригамі, пап'є маше, образотворчим мистецтвом та іншими. Відомі також непоодинокі випадки, коли вчителі, не розуміючи поставлених перед ними вимог, викладають предмет за попередньою, вже не чинною, навчальною програмою, пояснюючи це обмеженими матеріальними умовами, в яких вони змушені працювати.

Досвіду розроблення і впровадження навчальної програми у навчальний процес відразу в усі класи основної школи по всій країні без обґрунтування, апробування і експериментальної перевірки та ще й без чітко визначеного змісту предмета навчання ми не виявили ні в Україні, ні в країнах цивілізованого світу, зокрема – Європейського союзу. Якщо автори програми знають про такий досвід, то принаймні мали б його описати та опублікувати.

Мета, завдання та компетентнісний потенціал трудового навчання за чинною навчальною програмою

Нова навчальна програма містить загальну мету базової середньої освіти, проте в ній відсутня мета та завдання трудового навчання як загальноосвітнього предмета (і це парадокс!), які мали б розкрити його специфіку, розвивальний потенціал в контексті особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів,

значення для загальної середньої освіти учнів, розбудови нової української школи та дати чіткий орієнтир у роботі вчителя.

Натомість відсутність мети і завдань предмета дезорієнтує вчителя як основного суб'єкта процесу трудового навчання, вносить в його роботу хаотичність. І це при тому, що від нього вимагається самостійно розробити програму, яка б забезпечила доступ до якісної технологічної освіти кожному учневі. Та ще й здійснити це на основі програми, в якій відсутня не лише мета й завдання предмета, не дотримані дидактичні принципи, а ще й узгодженість понятійного апарату. Наприклад, в програмі використовуються терміни «проектна діяльність», «проектно-технологічна діяльність», «практична проектна діяльність», «об'єкт проектної діяльності», «роботи», «об'єкт проектно-технологічної діяльності», «метод проектів», «метод проектування», проте не зрозуміло, який зміст вкладається в ці поняття.

Вважаємо неповним подане в програмі визначення проектно-технологічної компетентності: *проектно-технологічна компетентність – це здатність учня застосовувати знання, уміння, навички в процесі проектно-технологічної діяльності для виготовлення виробу (або надання послуги) від творчого задуму до його втілення в готовий продукт (послугу) за обраною технологією* [9, с. 10]. По-перше, в ньому відсутній мотиваційний компонент – йдеться лише про здатність учня, хоча важливою складовою є його готовність: «Я прагну...», «Я хочу це зробити...», «Я ціную те, що роблю...», по-друге, з визначення незрозуміло, виріб виготовляється за ким «обраною технологією» – вчителя чи учня? Якщо йдеться про учня, то потрібно уточнити, що усвідомлений і правильний вибір в межах змісту предметного навчання він може здійснити лише за умови набуття певного освітнього досвіду (знань, умінь, способів проектно-технологічної діяльності), а також він повинен мати можливість не лише вибирати, але й самостійно розробляти технологію як один із етапів виконання проекту – визначати технологічну послідовність виготовлення спроектованого ним об'єкта праці. У дидактичному вимірі індивідуальні досягнення учнів мають такий формат описання: «Я знаю, що...», «Я знаю, як це зробити... Я можу... Я роблю...», а вже потім «Я створюю...» [12, с. 14], по-

третє, виріб у процесі проектно-технологічної діяльності не виготовляється, а створюється – це і є те нове, що характеризує сучасне трудове навчання, а саме, – введення у зміст предмета навчання процесів проектування – виявлення проблем, вибору об'єкта праці, його моделювання (створення його образу), конструювання (планування та покрокові дії щодо реалізації задуманого: розробка конструкції, добір матеріалів тощо) та визначення технологічної послідовності виготовлення [6, с. 60]. Також у визначенні відсутня важлива характеристика предметної компетентності – здатність ефективної взаємодії з іншими, координації дій для досягнення поставлених цілей.

У навчальній програмі, яку ми аналізуємо, відображено десять ключових компетентностей та чотири наскрізні змістові лінії для їх формування: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Проте не зрозуміло на основі чого визначений саме цей перелік. Адже зазначені чотири наскрізні змістові лінії не відповідають чинному Державному стандарту, не відображають повною мірою зміст трудового навчання, а тому в програмі втрачено вагомий його складові. Наприклад, з програми необґрунтовано зникла змістова лінія «Професійна орієнтація», що спрямована на формування в учнів цілісного уявлення про динамічний світ професій, зокрема й свого регіону, своє професійне майбутнє, важливість набуття затребуваних в сучасному мінливому світі професійних особистісних якостей і компетентностей.

Таблиця програми «Компетентнісний потенціал трудового навчання» встановлює взаємозв'язок означених десяти ключових компетентностей та предметної компетентності, що відображена за трьома компонентами: знаннєвим, діяльнісним, ціннісним. Оскільки компоненти предметної компетентності (в трудовому навчанні – проектно-технологічної) прописані в таблиці за окремими ключовими компетентностями, то в її описі втрачено системність і цілісність, що значно ускладнює розуміння вчителем логічної структури предметної проектно-технологічної компетентності, а також в якій послідовності, з використанням яких знань, умінь і способів діяльності системно її формувати. Нагадаємо, що в програмі відсутній системний опис навчального

матеріалу, на якому цілісно і неперервно мають формуватися ключові та предметна проектно-технологічна компетентності у 5–9 класах. Також відсутні критерії перевірки ефективності роботи за цією навчальною програмою. Перевірити результативність навчання учнів та роботи вчителя практично неможливо.

Структура навчальної програми

Чинна навчальна програма пропонує починати трудове навчання вже з 5 класу відразу з виконання проектів, називаючи їх об'єктами проектно-технологічної діяльності: *Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів* – це навчальні та творчі проекти учнів, які можна виконувати за допомогою будь-якої технології з представлених у змісті програми, з відповідним добором конструкційних матеріалів, плануванням робіт, необхідних для створення виробу від творчого задуму до його практичної реалізації [9, с. 10].

В історії вже відомі невдалі спроби впровадження комплексного методу в освітній процес у 20-ті роки минулого століття [15], формування змісту трудового навчання на основі об'єктів праці, впровадження предметної системи, яку майже 150 років тому запропонував Отто Саломон стосовно загальноосвітньої підготовки учнів у північних країнах Європи. Сьогодні така система практично відкидає перспективи технологічної освіти в Україні на багато років назад. Хоча підхід авторів програми, що аналізується, не можна порівняти навіть з тим підходом, що пропонував Отто Саломон. Там була системність у виборі об'єктів праці, послідовність їх виконання, цілісність набору цих виробів і в кінцевому результаті – цілісний комплекс знань, умінь і навичок, пов'язаних з пропонованим переліком виробів, з деревообробкою (столярною і теслярською справами, як професійними видами діяльності), але саме у якості загальноосвітньої підготовки [13, 14, 15].

Автори чинної навчальної програми заявляють, що досвід формування змісту предмета як компетентнісного й інтегрованого трудового навчання навколо об'єкта праці вони перейняли у польській системі освіти. І це тоді, коли польські науковці у своїх виступах на конференціях, семінарах констатують, що

в результаті більш як 20-річного досвіду поступового впровадження інтегрованого навчання, вони дійшли висновку, що його зміст потрібно формувати не навколо об'єктів чи явищ, а навколо певних проблем, спрямованих на розв'язання конкретної навчальної ситуації. Саме така постановка питання сприяє формуванню позитивної мотивації навчання, ефективному оволодінню ключових і предметними компетентностями, фундаментальними знаннями як їх складовими. А щодо обов'язкового предмета «Техніка в практиці» польського навчального плану, то він у них інтегрований з природничими науками та більше фокусується на наукових основах техніки. Можливо через те спостерігається інтерес польських науковців до нашого вітчизняного досвіду.

Варто зауважити, що будь-який проект за своєю сутністю є творчою діяльністю – *від виявлення проблеми*, появи задуму до його практичної реалізації в прогнозованих освітніх продуктах – корисному та естетичному матеріальному виробі та індивідуальному рівні сформованих ключових і предметної проектно-технологічної компетентностей. А чи можливо виконати будь-який проект у певній предметній сфері навчання без оволодіння її базовими знаннями, уміннями та способами діяльності? Адже психологами і педагогами загально визнано, що, по-перше, реалізовувати творчий потенціал в конкретному виді діяльності можливо лише на основі сукупності певних знань і вмінь, певного репродуктивного досвіду, по-друге, творчий потенціал можна реалізувати лише на основі позитивної мотивації, особистісних інтересів, які можна і треба узгоджувати з соціальними. Та й результати опитування досвідчених вчителів, вивчення досвіду вчителів, які визнані найкращими, і не лише в Україні, також переконують, що спочатку потрібно надати можливість дітям оволодіти базовими прикладними знаннями й уміннями як складовими предметної компетентності, а вже потім долучати учнів до виконання проектів. Звісно, при цьому процес оволодіння учнями предметними знаннями потрібно здійснювати з використанням сучасних педагогічних технологій, організаційних форм, інтерактивних методів проектно-технологічного навчання, спрямованих на формування їхнього творчого й критичного мислення.

А яким чином учень п'ятого класу та й інших класів основної школи, не маючи досвіду розрізнення властивостей, якості та обробки відповідних матеріалів, роботи з відповідними інструментами й пристосуваннями, відтворення технологічних прийомів і операцій та ще й за браком навчальних годин може виконувати власні проекти? Педагогічна практика показує, що ні – не може. Тут порушується дидактичний принцип доступності навчання, відбувається підміна понять – проектом називають об'єкт праці, який виготовляється переважно за зразком, копіюючи моделі-аналоги з різних джерел, в тому числі і з Інтернету, іноді з використанням елементів новизни лише в оздобленні. І це тоді, коли результат компетентнісного трудового навчання характеризується тим, що учень може самостійно зробити в нових, невизначених умовах, а не тільки репродуктивною діяльністю за зразком.

Практика показує, що об'єкти праці, їх перелік для виготовлення учнями протягом навчального року, здебільшого вибирає сам учитель, бо календарно-тематичний план йому треба розробити завчасно. Наперед обговорювати й обирати з учнями 5–6 класів пропонувані програмою на навчальний рік 6–10 об'єктів праці (на один семестр 3–5), а з учнями 7–8 класів – 4–6 (на один семестр 2–3) – неефективно. Учні можуть долучатися до дискусії, щось усвідомлено пропонувати, продукувати ідеї, критично їх оцінювати, приймати рішення, коли вони вже безпосередньо в темі, у них сформувався власний інтерес. А тому, порушується особистісно орієнтований принцип навчання, унеможлиблюється індивідуальний вибір учня. Та й вибір вчителя значно обмежується наявними умовами роботи, а точніше – їх відсутністю, недостатньою кількістю навчальних годин, навчально-методичним та матеріально-технічним забезпеченням тощо.

У таких умовах об'єкти праці вибираються нескладні, які не потребують докладання певних зусиль, а тому не мають належної цінності й користі ні для учня, ні для інших. Як показує практика, на заняттях трудового навчання за чинною програмою виготовляється велика кількість непотрібних, неякісних, наспіх зроблених, навіть недороблених виробів з використанням технологій на елементарному рівні. У соціальній мережі Facebook вже лунають пропозиції

відкрити «Музей непотрібних речей». Чому ми навчаємо в таких умовах учнів? Предмет у такому стані дає більше користі чи шкоди?

Окрім того, об'єкт проектно-технологічної діяльності аж ніяк не може бути проектом. Будь-який проект, як ми вже зазначали вище, починається не з визначення об'єкта праці для його виготовлення всіма учнями класу, а з *виявлення проблеми*, яку потрібно вирішити за допомогою створених виробів і аж ніяк – виготовлення одного й того ж об'єкта праці всіма учнями класу, як вимагає нова програма. Процес виявлення наявних потреб у створенні тих чи інших виробів – власних чи оточуючих – передбачає обов'язкове проведення міні-маркетингових досліджень, але чинна програма орієнтує учнів на проведення міні-маркетингових досліджень лише з метою обґрунтування призначення і конструкції виробу – в 5–6 класах та з метою визначення характеристик виробу з позиції споживача і орієнтовної вартості готового виробу в 7–9 класах [9, с. 9]

По суті нав'язування одного і того ж об'єкта праці, який визначений для створення відразу всіма учнями класу, унеможливує врахування індивідуальних інтересів, потреб і можливостей, узгодження їх з соціальними. Як наслідок, учні часто не розуміють навіщо вони це роблять? Виникає апатія, серйозні проблеми в навчанні – «Для чого мені це потрібно?...», «А я не хочу цього робити...». Основною мотивацією їхньої діяльності, особливо учнів 7–9 класів, залишається тільки оцінка. Учні виконують лише той мінімум, який вимагає вчитель, часто не створюючи, а виготовляючи за зразком непотрібні й неякісні вироби. В учнів не виникають запитання щодо шляхів досягнення очікуваних результатів, їхні думки не спрямовуються на вирішення проблеми створення об'єкта праці, а лише на те, як відмовитися від поставленого перед ними завдання, уникнути поганої оцінки, як організувати так, щоб це зробив за них хтось інший. Немає мотивації – немає ефективного навчання. Силою заставити займатися творчістю неможливо.

У програмі відображений орієнтовний «алгоритм проектної діяльності», який має п'ять кроків [9, с. 12], проте в ньому порушена його логічна послідовність. У третьому кроці алгоритму пропонується «досліджувати і

добирати матеріали, визначати необхідні технологічні процеси, за допомогою яких буде виготовлено виріб», а в четвертому – «розробляти необхідні для виготовлення виробу проектно-технологічні документи — малюнок, ескіз, технічний рисунок, кресленик, схема тощо». І це тоді, коли треба робити навпаки – спочатку розробити модель виробу, його конструкцію, а вже потім відповідно до цієї моделі добирати матеріали та технологію виготовлення.

Чинна програма дає свободу вчителю обирати, відповідно до його фахової майстерності (часто це вузькоспеціалізована фахова підготовка) та матеріально-технічних умов одну або дві (залежно від поділу класу і наявності відповідної майстерні) основну і додаткові технології виготовлення виробу [9, с. 11]. Практично від 5 до 9 класу це перелік тих самих основних технологій, тобто в наступному класі, кожного навчального року можна двічі використовувати одну й ту саму основну технологію. На жаль, у програмі не диференційовано рівень складності застосування означених основних технологій для якісного виготовлення виробів в кожному наступному класі основної школи. А тому, як показують результати роботи за чинною програмою у 2017–2018 н. р., зокрема і ті, які демонструють вчителі на сторінках Facebook, рівень складності та якість виготовлення виробів часто не відрізняються у 5, 6 класі від 8 чи 9 класу. За відсутністю дидактичного принципу навчання «від простого – до складного» деякі вчителі на методичних об'єднаннях бідкаються: «Ми вже в цьому році зробимо все, що можемо, а що ж будемо робити далі, в наступному навчальному році?»

Нормою програми є зобов'язання кожного вчителя у класах, що не поділяються, планувати не менш як дві основні технології одночасно, не залежно від того, яку він має майстерню або взагалі її немає. А що це означає? Проводити урок трудового навчання з більшою кількістю учнів, а це іноді навіть 24–27 учнів, – значить ризикувати їхнім здоров'ям і життям. Окрім того, немає опису досвіду забезпечення вчителем умов для оволодіння учнями класу відразу двома основними технологіями: з технічних і обслуговуючих видів праці на заняттях трудового навчання. А тому, навіть вчителі-віртуози в методиці трудового навчання не криючись ігнорують цю вимогу програми.

Відповідно до зазначеної вище норми в програмі, іноді учнів, які навчаються в класах, що не поділяються, змушують працювати у майстерні, яка не пристосована до тих технологій, які вони використовують. Наприклад, в майстерні з обробки деревини або металу частині учнів приходиться обробляти текстильні матеріали (і то – тільки вручну) десь у куточку майстерні, часом навстоячки, не маючи навіть власного робочого місця. А як же оволодівати технічними видами діяльності у майстерні з обслуговуючих видів праці – взагалі невідомо. В таких умовах учні не мають елементарної можливості належно організувати своє робоче місце, працювати з дотриманням санітарних норм і правил безпеки праці, сформувати елементарну культуру праці.

А в тих школах де взагалі немає майстерні, учні всього класу змушені виготовляти примітивні вироби із застосуванням технологій невідповідного рівня, не мають можливості ефективно оволодіти хоча б однією технологією на належному рівні, із застосуванням відповідного технічного обладнання – швейних машин, прасок, прасувальних дошок, столів для розкроювання, кухонної техніки, лещат, верстатів, верстаків тощо.

У результаті такого трудового навчання втрачається його цінність, можливість реалізувати навчальний, виховний і розвивальний потенціал предмета, сформувати цілісне уявлення про основи виробництва, розвиток техніки і технологій, їх значення в економіці й у повсякденному житті, важливість відповідального дотримання технологій у технологічному світі для якісного облаштування життя – свого і своєї держави. А це є одним з надважливих завдань – навчити учнів планувати, розробляти та дотримуватися технологій, приймати відповідальні рішення та прогнозувати їх наслідки.

На кожному кроці бачимо, що поспіх у важливих справах, порушення технологій, призводить до надто сумних наслідків, часом катастрофічних, так, наприклад, як це було в першій половині ХХ століття, коли трудове навчання зникло з навчально-виховного процесу школи майже на 20 років.

Є прагнення гідно увійти в європейську спільноту, реформувати освіту для покращення життя, ефективного розбудови української держави, зокрема, через зміст трудового навчання, сформувати в учнів проектно-технологічну

компетентність, що забезпечить їхню готовність і здатність бачити та ефективно й творчо вирішувати існуючі проблеми у взаємодії з іншими, самореалізовуватися, сумлінно дотримуватись виконання технологій, а в майбутньому – стати затребуваними спеціалістами у тій сфері діяльності, яку вони усвідомлено виберуть. І в той же час робляться некомпетентні, безвідповідальні дії, практично прощовхується науково не виважена навчальна програма з грубими порушеннями визначеної міністерством процедури і вимог. До того ж помилки не визнаються, підміняються поняття, вперто закриваються очі на реальний стан ціннісного для загальноосвітнього розвитку учнів предмета «Трудове навчання», проблеми заговорюються, а не вирішуються. Натомість опонентів ніхто не хоче чути, на них ставиться тавро, їм авторитарно закривають роти, їх безпідставно, необґрунтовано звинувачують в упередженості, застарілих поглядах, гальмуванні реформ тощо. На жаль, відсутнє розуміння, що лише голослівними закликами або афішуванням роботи окремих успішних вчителів тут не зарадити, знову ж таки, скільки не кажи «халва, халва...», в роті солодке не стане.

Такими діями практично знищується все те, що напрацьовано за останні майже два десятиріччя у вітчизняній педагогіці для розвитку трудового навчання, реалізації проектно-технологічного підходу, його творчого потенціалу. І оскільки в новій навчальній програмі відсутня будь-яка спрямованість на системне засвоєння конкретного матеріалу, який складає базову його основу, то виникає питання – а навіщо цей предмет взагалі потрібен у школі? Вже лунають припущення, і не лише з вуст освітян, які не є фахівцями у сфері технологічної освіти (їх можна зрозуміти), а й з вуст окремих її заангажованих представників, зокрема і співавторів чинної програми, що можливо в майбутньому потрібно інтегрувати завдання цього предмета в інші загальноосвітні предмети? Що тут скажеш – дореформувалися...

Якщо розглядати питання присутності трудового навчання як загальноосвітнього, інтегративного за своєю суттю, предмета у новій українській школі, то стає зрозумілим, що його «розчинення» в інші освітні галузі призведе до зникнення можливості сформувати компетентність в галузі техніки й

технологій, що є ключовою компетентністю не лише в Україні [2], а й у всіх системах освіти цивілізованих країн світу [6, с. 59]. Адже технологічна освіта як гнучка складова виробничої культури, навчальні предмети, які реалізують її зміст, набувають в розвинених країнах світу все більшої значущості. Особливо актуальною вона є і для розбудови української державності.

У ситуації, що склалася, вважаємо необхідним спрямувати зусилля, політичну волю на створення навчального середовища для технічних (в тому числі і робототехніки), сервісних, декоративно-прикладних видів діяльності, дати можливість учням оволодіти базовими знаннями й уміннями трудового навчання для подальшого вибору й виконання особисто привабливих проєктів, складність яких відповідала б їхнім віковим особливостям та індивідуальним можливостям. Також необхідно посилено працювати над реалізацією актуальних принципів інтегративності та варіативності змісту трудового навчання, запропонувати вчителю на вибір альтернативні, науково виважені, навчальні програми, розроблені на основі певних дидактичних систем, які забезпечать можливість учням компетентно застосовувати потрібні знання з різних освітніх галузей для розв'язання реальних або змодельованих життєвих ситуацій засобами проєктно-технологічної діяльності.

Авторами статті пропонується для успішного реформування освітньої галузі «Технології» терміново припинити дію чинної програми і повернутись до попередньої програми, яка обговорювалася на платформі EdEra відповідно до процедури міністерства, належно апробована та повністю забезпечена навчально-методичною літературою, зокрема й підручниками. В умовах реформування технологічної освіти, розробки Державного стандарту Нової української школи потрібно створити робочу групу з профільних фахівців – науковців і незалежних вчителів-практиків, розробити нову концепцію і стратегію розвитку технологічної освіти в основній і старшій школі з врахуванням найкращих вітчизняних та зарубіжних напрацювань та на їх основі розробити варіативні освітні та навчальні програми, які б урахували всі недоліки попередніх і запропонували дійсно творчі можливості для розвитку сучасної інноваційно налаштованої особистості на теренах нашої держави України.

Використані джерела

1. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Короденко М. Дятленко С.: Не буває поганої майстерні у хорошого вчителя / М. Короденко // Освіта України. – № 1–2, 15 січня – 2018.
4. Коберник Олександр. Провідні принципи сучасної технологічної освіти учнів / Олександр Коберник // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2009. – №3–4. – С. 19–24.
5. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.
6. Мачача Т. С. Стратегії розвитку технологічної освіти в середній загальноосвітній українській школі: наскрізність змісту і структури / Т. С. Мачача, В. В. Юрженко // Український педагогічний журнал / [ред. кол.; голов. Ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2017. – Вип. 2. – С. 58–68.
7. Мачача Т. С. Чому реформи змісту трудового навчання не дають очікуваних результатів? / Т. С. Мачача, Т. В. Стрижова // Трудове навчання в школі : науково-методичний журнал – Харків : ВГ «Основа», 2017. – № 11–12. – С. 19–22.
8. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник / Неля Євтихіївна Мойсеюк; [5-е вид-ня, допов. і перероб.]. – К. : ФОП Мойсеюк В. Ю., 2007. – С. 207. – 656 с.
9. Навчальна програма з трудового навчання для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, 2017. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
10. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : «Соврем. Слово», 2005. – 720 с.
11. Резолюція всеукраїнського науково-практичного форуму «Трудове навчання в контексті проекту «Нова українська школа» // Трудова підготовка в рідній школі. – Науково-методичний журнал. – 2017. – № 2 (134), Квітень – Травень – Червень. – С. 2–3.
12. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. / Олександра Яківна Савченко // Рідна школа. – № 4 – 5. – 2014. – С. 12–16.
13. Саломон О. Столярный ручной труд. Краткое руководство к педагогической постановке работ из дерева в общеобразовательной школе и в семье / Отто Саломон: Пер. со швед. Е. Соломина – М. : Типо-литография Тов-ва. И. Н. Кушнерев и К°, 1908. – 112 с.
14. Сент-Илер К. Ручной труд как общеобразовательный предмет обучения / К. Сент-Илер // Журнал Министерства народного просвещения. – 1885. – Ч. 237, январь. – С. 1–27.
15. Юрженко В. В. Ще раз про проектний, комплексний, феноменологічний метод / Володимир Васильович Юрженко // Трудова підготовка в рідній

школі. – Науково-методичний журнал. – 2017. – № 2 (134), Квітень – Травень – Червень. – С. 12–18.

16. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

• REFERENCES

1. Bondar VI Didactics / VI I. Bondar. - K.: Lybid, 2005. - 264 pp.
2. Law of Ukraine "On Education" dated 05.09.2017 - Access Mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Korodenko M. Dyatlenko S.: There is no bad workshop in a good teacher / M. Korodenko // Education of Ukraine. - No. 1-2, January 15 - 2018.
4. Kobnerik Alexander. Leading principles of modern technological education of students / Oleksandr Kobnerik // Technological education: experience, perspectives, problems. - 2009. - No. 3-4. - P. 19-24.
5. Kraevsky V.V. Fundamentals of training. Didactics and methodology: study. manual for a student. higher studying Institutions / VV Kraevsky, AV Khutorskaya. - Moscow: Publishing Center "Akademiya", 2007. - 352 p.
6. Machacha T. S. Strategies for the development of technological education in the secondary general Ukrainian school: through the content and structure / T. S. Machacha, V. V. Yurzhenko // Ukrainian Pedagogical Journal / ed. count; heads Ed. - O. M. Topuzov]. - K.: Pedagogical thought, 2017. - Vip. 2. - P. 58-68.
7. Machacha T. S. Why are the reforms of the content of labor training do not give the expected results? / T. S. Machacha, T. V. Strizhova // Labor studies at school: scientific and methodical journal - Kharkiv: VG Osнова, 2017. - No. 11-12. - P. 19-22.
8. Moiseyuk N. E. Pedagogy: textbook / Nelya Yevtiiiivna Moiseyuk; [5th appearance, reports. and processing.]. - K.: FOP Moiseyuk V. Yu., 2007. - P. 207. - 656 p.
9. Training program for labor training for 5-9 classes of general educational institutions, 2017. Access mode: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9> -class
10. Pedagogics: The Great Contemporary Encyclopedia / [syest. E. S. Rapatsevich]. - Mn : "Sincere. Word ", 2005 - 720 p.
11. Savchenko O. Implementation of the competence approach in elementary education: achievements and unresolved problems. / Oleksandra Yakivna Savchenko // Native school. - No. 4 - 5. - 2014. - P. 12-16.
12. Salomon O. Joiner handmade. A Brief Guide to the Pedagogical Presentation of Woodwork in a General School and in a Family / Otto Salomon: Per. from the Swede E. Solomina - M.: Typ-lithography of Tov-va. I. N. Kushnerev and Co, 1908. - 112 p.
13. Saint-Hilaire K. Handmade labor as a general educational subject / K. St.-Hilaire // Journal of the Ministry of Public Education. -1885. -cho 237, January. - P. 1-27.
14. Yurzhenko V.V. Again about the project, complex phenomenological method / Vladimir Vasilyevich Yurzhenko // Labor training in the native school. - Scientific and methodological journal. - 2017 - № 2 (134), April - May - June. - P. 12-18.
15. Yagupov V.V. Pedagogics: Teach. manual. - K.: Lybid, 2002. - 560 pp.